

Serkerdelere nusgalyk Baýram Han

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Serkerdelere nusgalyk Baýram Han SERKERDELERE NUSGALYK BAÝRAM HAN

Beýik serkerde, döwlet işgäri, filosof, şahyr, türkmen halkynyň zehinli ogly Muhammet Baýram han Türkmen ýaşlykdan harby işi kämil özleşdirýär. Bu iş onuň ykbalyna öwrülýär. Öz döwrüniň ýaraglaryna ussatlyk bilen erk edişini gören hökümdarlar ony gullugyna alyp, ýanlary bilen dürli harby ýörişlere äkidip başlaýarlar.

Seýfaly Beg söweşde wepat bolanda, Muhammet Zahyreddin Babyr öz söýgüli serdarynyň hatyrasyna onuň ýaş ogly Baýramy öz ýanyna çagyryýar. Babyr Baýramyň başarnyklaryna uly baha berip, oňa jogapkärli ýumuşlary tabşyrypdyr. Bu başarnykly ýetginjek Babyryň ogly şazada Humaýunyň gözüne ilip, ol kakasyndan Baýramy gulluguna diläp alýar. Baýramyň asyllylygy; wepadarlygy, şygyr düzmäge we saz sungatyna ukyplylygy şazadany özüne maýyl edýär we Baýram onuň syr alyp-syr berişýän dostuna öwrülýär.

1530-njy ýylda Babyr aradan çykýar we şol ýylyň 29-njy dekabrynda 22 ýaşly Humaýun döwleti dolandyryp başlaýar. Baýram baş emir wezipesine bellenilýär. Humaýun imperator bolanyndan soň Baýram döwletde ýokary derejä eýe bolýar, görnükli harby ýolbaşça öwrülýär. Humaýunyň owgan hökümdary Şir şahyň garşysyna Bengaliýa (günorta Hindistan) eden ýörişinde Baýram han ägirt uly merdanalyk we edermenlik görkezip, öz garamagyndaky goşunlary duşman gabawyndan çykaryp, halas edýär.

Kandagary we Sirhindi eýelemekde bitiren hyzmatlary üçin, Humaýun Baýram hana uly hormatlar edýär. Ol Baýrama ozalky harby hyzmatlary üçin beren «Han» derejesiniň üstüne iň ýokary harby dereje bolan «Han-hanan» (Hanlar-hany) diýen derejäni

berýär. Baýram han ýaşajyk şazada Akbaryň – Humaýunyň oglunyň terbiýeçisi-atalygy edilip belenenilýär. Baýram han ýetjek mertebesine ýetip, Humaýunyň baş geňeşdaryna öwrülýär, hakykat ýüzünde döwletiň başynda durýar. Hindistanyň mogollar döwründäki taryhynda Humaýuna garanda Baýram hana köp üns berilýär.

Humaýun aradan çykan ýyly (1556 ý) 13 ýaşly Akbar Penjapda imperator diýlip yglan edilýär. Harby we döwlet işleri bilen Baýram han meşgullanyp, 1560-njy ýyla çenli imperiýany hakykat ýüzünde Baýram han edara edipdir. Ol ýurtda we goşunda tertip-düzgüni berkidýän degerli çäreleri görýär, ynamdan gaçan emeldarlary işden boşadýar. Goşunda berk düzgün-nyzamy girizip, Baýram han nökerleriň söweşjeňlik ruhuny galdyrmaga çalyşýar. Panipat (Hindistanda jülge) söweşiniň önüsyndasynda nökerleriň önünde çykyp gepläp, olary ýeňse hyjuwlandyrýar.

Garagoýunly türkmenleriň neslinden bolan Muhammet Baýram han we soňra onuň ogly Abdurahym han XVI asyryň başyndan başlap, XVII asyryň birinji çäryegine çenli Hindistanyň taryhynda uly orun tutupdyr.

Häzirki Hindistan Respublikasynyň taryhçylary olaryň harby ugur boýunça bitiren işlerini uly guwanç hem-de hoşallyk bilen ýatlaýarlar. 2009-njy ýylyň 17-19-njy iýunynda Aşgabatda 26 döwletden alymlaryň gatnaşmagynda «Baýram han we Mogollar şadöwleti» atly halkara ylmy maslahat geçirildi. Bu halkara ylmy maslahatda ABŞ, Ispaniýa, Koreýa, Müsür, Siriýa, Germaniýa, Russiýa, Beýik Britaniýa, Alžir, Çehiýa we başga-da birnäçe ýurtlaryň alymlarynyň türkmeniň merdana ogly Baýram han barada guwandyrjy çykyşlaryny diňläp, buýsanjymyz has-da artypdy.

Baýram hanyň paýtagtymyzyň iň gözəl ýerinde oturdyran heýkeli bolsa bu beýik şahsa goýulýan hormatdan nyşandyr.

Hallygözel HOJANEPESOWA,

Türkmenistanyň Serhet institutynyň uly mugallymy. Taryhy makalalar